

Sygn. akt IV CSK 57/10

POSTANOWIENIE

Dnia 24 września 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z wniosku R. R.T. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
z siedzibą w B.

przy uczestnictwie Katarzyny L.

o wpis,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 września 2010 r.,

skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 30 września 2009 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

R. R.T. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w B. złożyła w dniu 21 stycznia 2009 r. wniosek o dokonanie wpisu w księdze wieczystej KW [...], prowadzonej przez Sąd Rejonowy dla nieruchomości lokalowej, której właścicielką jest uczestniczka Katarzyna L., określając treść żądania jako „ujawnienie prawa wnioskującego wynikającego z wyroku S.O. w B. z dnia 6.11.2008 r. uznającego za bezskuteczną wobec R. sp. z o.o. w B. umowy majątkowej małżeńskiej i umowy częściowego podziału majątku wspólnego zawartej w dniu 5.03.2002 r. pomiędzy Tomaszem L. i Katarzyną L. w zakresie nieodpłatnego nabycia przez Katarzynę L. do jej majątku odrębnego własności lokalu (...), w celu zaspokojenia wierzytelności” wnioskodawcy wynikającej z wyroku z dnia 13.12.2001 r., nakazującego zapłacić Tomaszowi L. kwotę 14 955,27 zł z odsetkami i kosztami procesu.

Postanowieniem z dnia 17 lipca 2009 r. Sąd Rejonowy utrzymał w mocy dokonany przez Sąd w osobie referendarza sądowego wpis w dziale III księgi wieczystej (Prawo osobiste) o treści: „prawo wierzyciela do dochodzenia zaspokojenia z nieruchomości wynikające z wyroku Sądu Okręgowego w B. z dnia 6 listopada 2008 r. wydanego w sprawie o uznanie umowy za bezskuteczną (sygn. akt 470/09)”.

Apelację uczestniczki Katarzyny L. oddalił Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 30 września 2009 r.

W sprawie ustalono, że uczestniczka Katarzyna L. jest wpisana w dziale drugim księgi wieczystej jako właścicielka lokalu mieszkalnego, na podstawie umowy majątkowej małżeńskiej i umowy częściowego podziału majątku wspólnego, zawartej dnia 5 marca 2002 r. Z dołączonego do wniosku o wpis wyroku Sądu Okręgowego z dnia 6 listopada 2008 r. wynika, że umowa majątkowa małżeńska i umowa częściowego podziału majątku zawarta pomiędzy uczestniczką i jej mężem jest bezskuteczna wobec wnioskodawcy w zakresie nabycia przez uczestniczkę do majątku odrębnego lokalu, w celu zaspokojenia bliżej opisanej wierzytelności wnioskodawcy wobec Tomasza L.

Sąd Okręgowy, wskazując na zakres kognicji wynikający z art. 626⁸ § 2 k.p.c., stwierdził, że spełniający wymagania co do formy i treści wniosek uzasadniał

dokonanie wpisu oraz podkreślił dopuszczalność ujawnienia, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2001 r. Nr 24, poz. 1361 ze zm.), przewidzianego w art. 532 k.c. prawa wierzyciela do dochodzenia zaspokojenia z nieruchomości.

Ograniczony zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego nie pozwalał, zdaniem Sądu Okręgowego, na badanie okoliczności podnoszonych przez uczestniczkę, dotyczących dopuszczalności prowadzenia postępowania egzekucyjnego oraz jego zakresu, a także skutków orzeczenia w 2006 r. rozwodu pomiędzy uczestniczką i jej mężem. Okoliczności te mogą mieć znaczenie jedynie w toku postępowania egzekucyjnego, nie stanowią natomiast przeszkody dla wpisu prawa osobistego wynikającego z uwzględnienia akcji pauliańskiej.

Uczestniczka oparła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego na drugiej podstawie, zarzucając naruszenie art. 626⁸ § 2 i art. 626⁹ k.p.c.:

- przez przyjęcie, że w sprawie o wpis prawa osobistego wnioskodawcy do dochodzenia zaspokojenia w drodze egzekucji z całej nieruchomości sąd nie bada, czy wyrok uwzględniający akcję pauliańską zawiera rozstrzygnięcia nakazujące uczestniczce znoszenie tejże egzekucji ani tego, że wyrok ten może być podstawą do dochodzenia zaspokojenia się jedynie z 1/2 udziału w nieruchomości;
- przez przyjęcie, że w postępowaniu o wpis w księdze wieczystej prawa wierzyciela wynikającego z uwzględnienia akcji pauliańskiej, sąd nie bada niedopuszczalności prowadzenia egzekucji z nieruchomości po rozwodzie uczestniczki i dłużnika, pomimo, że z udziałów w majątku powstałym z dotychczasowego majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej, nie można prowadzić egzekucji.

W konkluzji skarżąca – pomimo oparcia skargi tylko na podstawie naruszenia przepisów postępowania - wniosła o „uchylenie i zmianę” zaskarżonego postanowienia przez oddalenie wniosku o wpis, ewentualnie o uchylenie postanowienia Sądu drugiej instancji i przekazanie mu sprawy do ponownego rozpoznania, w obu wypadkach ze stosownym orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Stosownie do art. 626⁸ § 1 k.p.c., wpis dokonywany jest na wniosek i w jego granicach. Z art. 511 § 1 w zw. z art. 187 § 1 k.p.c., mających zastosowanie w postępowaniu wieczystoksięgowym (przy uwzględnieniu art. 626² § 1 k.p.c.), wynika, że wniosek powinien zawierać dokładnie określone żądanie. Dokładne określenie żądania jest istotne dla oznaczenia granic orzekania, gdyż sąd nie może przy dokonywaniu wpisu wyjść poza granice wniosku (art. 626⁸ § 1 i art. 321 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). W niniejszej sprawie treść wpisu wyraźnie różni się od treści żądania: we wniosku żądanie określono jako „ujawnienia prawa wnioskującego wynikającego z wyroku”, nie precyzując jakie prawo ma być wpisane, Sąd natomiast dokonał wpisu „prawa wierzyciela do dochodzenia zaspokojenia z nieruchomości (...)”. Kwestia, czy w takiej sytuacji można mówić o przekroczeniu granic wniosku, wpływającym na wynik sprawy, pozostaje jednak poza rozpoznaniem skargi kasacyjnej przez Sąd Najwyższy, gdyż art. 626⁸ § 1 k.p.c. nie został objęty podstawami skargi (art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Kwestia ta nie jest jednak obojętna także dla oceny prawidłowego zastosowania art. 626⁸ § 2 k.p.c., w kontekście badania przez sąd wieczystoksięgowy treści wniosku, Sąd winien ocenić, czy dany wniosek o wpis w jego konkretnym brzmieniu (treść wniosku), może zostać uwzględniony na podstawie dołączonych doń dokumentów. Dokładne zbadanie treści wniosku prowadziłyby (powinno prowadzić) do poddania go ocenie pod kątem tego, czy właściwie określa prawo, którego wpisania się domaga, i jego zakres. Przesłanki wpisu kwestionowała w sprawie skarżąca.

Należy podkreślić, że wpisanie w księdze wieczystej prawa osobistego, czyli prawa o charakterze obligacyjnym, jest odstępstwem od zasady ujawniania w księdze praw rzeczowych. Ten wyjątkowy charakter wpisu praw osobistych oraz jego doniosłe skutki, ujmowane w piśmiennictwie jako „przemiana praw i roszczeń z *actio in personam* w *actio in rem*”, przez rozszerzenie ich skuteczności na każdorazowego właściciela nieruchomości, wymagają dokładności przy badaniu żądania i podstaw wpisu.

Powoływanie się na treść wyroku z dnia 6 listopada 2008 r., mającego stanowić podstawę wpisu, wymagało skonfrontowania zawartego w nim

rozstrzygnięcia z treścią czynności prawnej, uznanej za bezskuteczną. Było to konieczne dla określenia zakresu, w jakim czynność została dotknięta bezskutecznością.

W dniu 5 marca 2002 r. małżonkowie Kazimierz L. i Katarzyna L. zawarli, objęte jednym aktem notarialnym, dwie umowy: umowę wyłączającą majątkową wspólność ustawową i umowę częściowego podziału majątku wspólnego „w ten sposób, że Katarzyna L. nabywa na własność lokal (...)”.

Pierwsza umowa, o zniesieniu wspólności, nie była zaskarżona skargą pauliańską („zwalczanie” jej skutków przez wierzyciela małżonka byłoby zresztą możliwe nie w drodze tej skargi, lecz na podstawie art. 47¹ k.r.o.). W wyniku tej umowy, zmieniającej łączący małżonków ustrój majątkowy, wspólność majątkowa została zastąpiona rozdzielnością, majątek objęty dotychczas wspólnością bezudziałową uległ przekształceniu we wspólność, do której znajdowały odpowiednie zastosowanie przepisy regulujące współwłasność w częściach ułamkowych (stosownie do art. 42 k.r.o., w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy, czyli przed zmianą wynikającą z ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r., Dz.U. Nr 162, poz. 1691).

Zaskarżoną w drodze akcji pauliańskiej umową o podziale majątku dłużnik wnioskodawcy w istocie przeniósł na żonę (uczestniczkę) swój udział (1/2) we współwłasności nieruchomości (choć czynność ta została opisana jako „nabycie lokalu na własność”). Konsekwentnie, tylko ten udział jest „przedmiotem majątkowym, który wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszedł z majątku dłużnika”. Ponieważ przyznane wierzycielowi w art. 532 k.c. prawo do zaspokojenia się dotyczy tylko takiego przedmiotu, konieczne jest ścisłe oznaczenie przysługującego na tej podstawie uprawnienia, podlegającego wpisowi w księdze wieczystej.

Jak wcześniej wskazano, nie sprecyzował tego uprawnienia wnioskodawca, określił je samodzielnie Sąd jako „prawo do dochodzenia zaspokojenia z nieruchomości”. Sąd nie badał zatem treści wniosku pod kątem tego, wpisania jakiego ściśle prawa domaga się wnioskodawca. Skarżąca trafnie podnosi, że w uzasadnieniu wyroku z dnia 6 listopada 2008 r. Sąd stwierdził, że wierzyciel

miałby możliwość prowadzenia egzekucji tylko z ½ współwłasności nieruchomości, co więcej – Sąd podkreślał, że takie też jest stanowisko wierzyciela.

Skarżąca kwestionując wpis wskazuje prawne przeszkody do ewentualnego prowadzenia egzekucji z nieruchomości we wskazanych okolicznościach, powołując się na stanowisko wyrażane w orzecznictwie i piśmiennictwie pod rządem przepisów obowiązujących w chwili zawarcia umowy.

Rację ma Sąd Okręgowy, gdy twierdzi, że w postępowaniu o wpis nie podlega badaniu zakres dopuszczalnej egzekucji. Należy jednak pamiętać, że nie można odrywać prawa zaspokojenia się z nieruchomości od prawnej możliwości egzekucji.

Art. 532 k.c. określa uprawnienie wierzyciela jako możliwość „dochodzenia zaspokojenia”, co w istocie jest równoznaczne z możliwością prowadzenia egzekucji.

Ograniczając się do przytoczonego uzasadnienia powodu uznania zarzutów skarżącej przeciwko wpisowi za bezprzedmiotowe, Sąd pomija, że w postępowaniu o wpis w księdze wieczystej prawa obligacyjnego konieczne jest ścisłe określenie tego prawa, które stanie się skuteczne w stosunku do każdorazowego właściciela nieruchomości.

Jeżeli prawem tym jest możliwość zaspokojenia się z przedmiotu majątkowego, który wyszedł z majątku dłużnika, to jest istotne, jakiego dokładnie i konkretnie przedmiotu ono dotyczy. Z uzasadnienia orzeczenia Sądu wynika, że nie badał treści i zakresu prawa obligacyjnego wynikającego z wyroku, który przyjął za podstawę wpisu.

Oznacza to zasadność skargi kasacyjnej w zakresie, w jakim zarzuca naruszenie art. 626⁸ § 2 k.p.c. przez wadliwe określenie zakresu kognicji sądu w niniejszej sprawie. Brak ustaleń Sądu oraz konieczność utrzymania się w granicach podstaw skargi kasacyjnej nie pozwala na zajęcie obecnie przez Sąd Najwyższy stanowiska co do merytorycznego aspektu podstaw wpisu.

Omówione względy uzasadniały uwzględnienie skargi i orzeczenie stosownie do art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Nie ma natomiast racji skarżąca, gdy twierdzi, że zasadniczą przeszkodę do dokonania wpisu stanowił brak w wyroku przyjętym za jego podstawę orzeczenia nakładającego na uczestniczkę obowiązek znoszenia egzekucji. Wyrok uwzględniający akcję pauliańską nie musi zawierać zobowiązania osoby trzeciej do znoszenia egzekucji, gdyż obowiązek taki powstaje wprost i bezpośrednio na mocy ustawy (art. 532 k.c.), jako konsekwencja uznania czynności za bezskuteczną.

Zbędne są obszerne wywody skargi dotyczące skutków orzeczenia rozwodu, gdyż ustanie wspólności majątkowej małżeńskiej, wraz z wynikającymi z tego skutkami prawnymi - o czym była mowa wyżej - nastąpiło wcześniej na podstawie umowy.